

Bewegingsonderwijs in de kleine wereld en in de grote wereld

Deze bijdrage over pedagogische perspectieven op bewegen, verbindt twee verhalen. Het eerste verhaal is dat van een workshop met kleuterleerkrachten die meegenomen worden in de bewegingswereld van kleuters. Het andere verhaal ontstaat vanuit een onderwijsavond van het NIVOZ waar Jelmer Evers maatschappelijke vraagstukken uit de grote wereld verbindt aan de kleine wereld van de school. Hoe die verhalen het leven van mij als pedagogiekdocent kleuren, vertel ik in het volgende artikel.

TEKST EN FOTO'S CORINA VAN DOODEWAARD

In de lezing voor kleuterleerkrachten ben ik gestart met de vraag naar de ervaren meerwaarde van bewegen in het leven van jonge kinderen. Het duurde niet lang of het whiteboard stond helemaal vol met overtuigingen. Dat het een basis is voor hun ontwikkeling en dat ze door bewegen zichzelf leren kennen. Dat ze hun energie dan goed kwijt kunnen en dat ze zich ruimtelijk leren

oriënteren. Dat het goed is voor het zelfvertrouwen en dat het kleuters taal geeft om zich te uiten. Dat kleuters vanzelf bewegen en dat dat bewegen als vanzelf bij kleuters hoort. De meester en de juffen zaten er goed bij. Een knap lijstje zo bij elkaar...maar het schuurde ook een beetje. Want op de scholen van al deze leerkrachten zitten ook kleuters voor wie dat bewegen helemaal niet zo vanzelf gaat.

En toen werd dit verkend in een wat breder perspectief, kwam ook al gauw op tafel dat we misschien wel veel te optimistisch zijn over de kansen van kleuters om zich als bewegende te ontwikkelen. Dat er misschien wel een addertje onder het gras zit in ons beeld over dat bewegen bij kleuters hoort. Want zowel ouders als leerkrachten hebben de perceptie dat kleuters door de dag heen voldoende bewegen, terwijl de cijfers over inactiviteit van kinderen op de basisschool er niet om liegen: slechts 20% van de Nederlandse kinderen halen de bewegnorm (Bastmeijer, Koster & Limpers, 2016). Ouders blijken te optimistisch over de tijd die kleuters op school bewegen en leerkrachten te optimistisch over bewegen in de vrije tijd.

Aan de meerwaarde van bewegen moet dus wel gewerkt worden. Daar moeten krachtige schouders onder. Anders groeit er een generatie kleuters op voor wie het bewegen helemaal niet zo vanzelfsprekend is. Voor wie grote delen van de bewegingswereld zelfs gesloten blijven...

In de wereld komen

En daarom bracht ik aan het begin van mijn verhaal direct in wat ik onder pedagogiek versta. In onderwijspedagogiek gaat het voor mij over handelingsperspectieven om het in de wereld komen van kinderen mogelijk te maken. Dat 'in de wereld komen' vat ik op als een open proces waarbij de eigenheid van het kind op het spel staat (Biesta, 2016). Dat betekent dat van tevoren niet te voorspellen valt hoe het zal verlopen en dat voor mij juist daar in het prachtige risico van onderwijs schuilt. Zeker ook op het gebied van bewegen! Een hele mond vol, terwijl het gewoon gaat over kleine mensen die opgetogen of wat gereserveerd het speellokaal binnen komen druppe-

In onderwijspedagogiek gaat het voor mij over handelingsperspectieven om het in de wereld komen van kinderen mogelijk te maken

len en zich begeven in het bewegingsavontuur. Die zich heerlijk kunnen verliezen in samen even spelen dat er lava over de vloer vloeit. Die alvast drie keer op de schommel gaan omdat je nu niet hoeft te wachten. Die al even bovenop de steile wand een liedje neuriën. Zo nam ik de leerkrachten figuurlijk de zaal in waarin wij met maximaal tien kinderen sleutels zoeken als lef en zelfvertrouwen in bewegen. De zaal in waar wij een bewegingswereld openen vol kansen en uitdagingen. Uitnodigingen aan de kleuters om zich in het hier en nu bewegend thuis te voelen en hun eigenheid omarmen.

Vier pedagogische opdrachten

Dat prachtige risico van onderwijs (Biesta, 2015) en die handelingsperspectieven vallen voor mij samen in vier pedagogische opdrachten. Deels gebaseerd op de psychologische basisbehoeftes die door Luc Stevens zo prachtig vertaald zijn naar pedagogische handvatten (2004).

Geformuleerd vanuit de positie van de kinderen is de eerste: *geef me die activiteiten waarin ik ontdek wat ik leren kan*. De kinderen waarmee wij elke donderdag mogen gymmen, zijn gescreend als jonge bewegende. Bewegende die nog niet zo handig zijn, die sommige activiteiten nog weinig gedaan hebben of soms alweer zijn afgehaakt omdat het kunstje vaak mislukt. Voor hen bouwen we arrangementen die voor hen en voor ons makkelijk aan te passen zijn. Zo sluiten we aan bij wat lukt en wat al bijna lukt. De tweede pedagogische opdracht die we van harte verstaan is: *geef me de kans om het zelf te proberen*. Voor een aantal kinderen geldt dat zij al heel goed zijn in het activeren van hulp. Dat doen ze door bijvoorbeeld met hele grote ogen rond te kijken of er hulp komt. Of door uit te spreken dat ze iets niet kunnen, voordat ze begonnen zijn. Door anderen voor te laten gaan, terwijl ze staan te wachten bij de schommel. Maar dat activeren van hulp heeft er ook toe geleid dat ze maar weinig lef en zelfvertrouwen hebben ontwikkeld om ergens zelf aan te beginnen. Daar sluiten we op aan door kinderen veel autonomie te geven en zelf op de achtergrond aanwezig te zijn. Hen te stimuleren iets zelf uit te zoeken -en ze er niet van te weerhouden als ze dit keer "heul hoog" gaan proberen.

De derde opdracht die we in onze lessen vormgeven is: *geef me een groepje om het mee samen te doen op mijn manier*. Samen zijn in een groepje geeft kinderen de mogelijkheid om te ontdekken wat maakt dat ik ik ben en jij jij. Het geeft hen de kans om van een ander te leren hoe je iets kunt durven of juist niet, om zo te leren dat iedereen verschillend is. Bovendien biedt een groepje natuurlijk de kans om samen plannetjes te maken.

De vierde pedagogische opdracht die wij onszelf stellen is: *geef me de tijd om het in mijn eigen tempo op te pakken*. Dat betekent dat we geen haast hebben. Kinderen niet overvragen en in (lichamelijk) contact blijven als ze niet lekker in hun vel zitten. Dat we soms even samen gaan zitten kijken wat er allemaal gebeurt om vervolgens te voelen wat ontspanning voor een kind kan betekenen. Het nog even niet hoeven.... Maar ook: het ineens toch gaan proberen. Magisch is dat moment als kinderen weken de rekstok omzeilden en dan ineens aanschuiven in het rijtje voor koppeltje duikelen. En niet één keer, maar nog eens en nog eens en nog eens willen proberen tot het (ge)lukt.

De weg van de hoop

Diep in onszelf dragen we hoop: als dat niet het geval is, is er geen hoop.

Hoop is de kwaliteit van de ziel en hangt niet af van wat er in de wereld gebeurt. Hoop is niet te voorspellen of vooruit te zien.

Het is een gerichtheid van de geest,

een gerichtheid van het hart, voorbij de horizon verankerd.

Hoop in deze diepe krachtige betekenis is niet hetzelfde als vreugde

omdat alles goed gaat of bereidheid je in te zetten voor wat succes heeft.

Hoop is ergens voor werken omdat het goed is,

niet alleen omdat het kans van slagen heeft.

Hoop is niet hetzelfde als optimisme

evenmin overtuiging dat iets goed zal aflopen.

Wel de zekerheid dat iets zinvol is afgezien van de afloop, het resultaat.

Vaclav Havel

Rauwers, douwers, bouwers en schouwers

In de lezing vervolgde ik met onderstaand plaatje en vroeg de leerkrachten of ze sommige leerlingen daarin herkenden.

Het plaatje (zie onder) wordt bijvoorbeeld gebruikt door speeltuinfabrikanten die zichzelf op deze manier steeds voorhouden dat er in een speeltuin plaats moet zijn voor heel divers speelgedrag. Een mooi geheugensteuntje om niet te vergeten dat kinderen van elkaar verschillen. Het plaatje toont "rauwers, douwers, bouwers en schouwers".

Daarbij staan de rauwers voor kinderen die het heerlijk vinden om heel fysiek hun omgeving te verkennen. De douwers staan model voor kinderen die graag een plannetje afwerken in steeds dezelfde volgorde. Die bijvoorbeeld heerlijk in een draaiende schommel verblijven nadat ze die zorgvuldig hebben 'opgedraaid'. Kinderen die van alles in beweging zetten en met allerlei materialen hun omgeving inrichten om er samen met anderen in te verblijven, worden gezien als de bouwers. Zij maken graag van de klimtoren een hutje, of beginnen in de kruiptunnel een complete dierentuin.... Tot slot verbeeldt men nog de schouwers: de kinderen die het heerlijk vinden om vanuit de beschutting tot actie te komen. Eerst maar eens even kijken en eerst maar eens even rustig starten. Kinderen die liever in de luwte uitproberen of iets lukt. In de workshop hielp het om de leerkrachten niet in de val te laten lopen dat kinderen

allemaal zijn zoals zij. Dat niet alle kinderen van bewegen houden omdat er iets te leren valt. Maar dat je ook van bewegen kunt houden omdat je er zo fijn samen in op kunt trekken, je zo lekker deel kunt zijn van een roezemoezig geheel of je zo fijn in een hutje kunt zitten. En dat dat vervolgens ook elke week kan verschillen....

Ik ben ook een mens

Als er iets is wat kinderen ons in hun 'zijn' voorspiegelen, dan is het wel de vaststelling: ik ben ook een mens. Het is de titel van het boek van Joop Berding (2016) die vertelt hoe zijn kleindochter deze memorabele zin uitsprak.

Als er iets is wat kinderen ons in hun zijn voorspiegelen, dan is het wel de vaststelling: ik ben ook een mens

Waarop vervolgens haar vaststelling kwam: en jij bent ook een mens. Pedagogiek in een notendop. Het kind wordt geen mens, het is er al een. En het innemen van een plaats in de wereld, het omarmen van de vrijheid van jezelf en tegelijkertijd het besef dat je verantwoordelijkheid hebt voor de vrijheid van een ander, is al met al een beste klus. Van jonge en van oudere mensen.

 <p>Rauwer Kinderen die ruimte nodig hebben ...om hun energie kwijt te raken en in het rond te stuiteren.</p> <ul style="list-style-type: none">• Relatief meer jongens <p>Open terrein Waarop niets hoeft en alles kan; rennen voetbal, basketbal, fietsen of skaten (afhankelijk van de ondergrond).</p>	 <p>Douwer Kinderen die structuur nodig hebben ...zoeken een speelaanleiding.</p> <ul style="list-style-type: none">• Relatief meer meisjes <p>Gestructureerde ruimte Speciaal ingedeeld voor een activiteit of spel (speeltoestel, zandbak, etc.).</p>
 <p>Bouwer Kinderen die los materiaal gebruiken ...om hun eigen omgeving te bouwen.</p> <ul style="list-style-type: none">• Relatief meer jongens <p>Margegebied De randen waarmee andere ruimten worden gemaakt (vaak groen); rommelen, plukken, afbreken, verstoppert, afzonderen etc.</p>	 <p>Schouwer Kinderen die beschutting nodig hebben ...eerst kijken of je meedoet of gewoon uitrusten.</p> <ul style="list-style-type: none">• Relatief meer meisjes <p>Binnen-buitenruimte Verticale of horizontale begrenzingen waar je beschutting voelt.</p>

"Duurzaamheid, circulariteit en CO₂-footprint zijn leidende begrippen voor ons"

Bron: www.spelenbewegen.nl

Referenties

Bastmeijer, E. I., Koster, L. A. & Limpers, L. G. A. (2016). *Wat er ook beweegt in deze wereld, laat het vooral de kleuters zijn. Verkennend onderzoek naar het beweegaanbod van Nederlandse basisscholen voor kleuters*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Berding, J. (2016). *Ik ben ook een mens. Opvoeding en onderwijs aan de hand van Korczak, Dewey en Ahrendt*. Culemborg: Phronese.

Biesta, G. (2016). *Het leren voorbij. Democratisch onderwijs voor een menselijke toekomst*. Culemborg: Phronese.

Biesta, G. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Phronese.

Stevens, L. (2004). *Zin in school*. Amersfoort: CPC

De Winter, M. (2017). *Pedagogiek over hoop. Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs*. Utrecht: Universiteit van Utrecht (afscheidscollège).

Kernwoorden

Bildung, pedagogiek

Contact

CL.van.Doodewaard@windesheim.nl

De kleine en de grote wereld

Een dag na de lezing sloot ik aan bij een avond bij het NIVOZ: het Nederlands instituut voor onderwijs en opvoedingszaken. Jelmer Evers vertelde over wat het voor hem betekent om leerkracht te zijn in de kleine wereld van de school die tegelijk ook deel uitmaakt van de grote wereld. Hij vertelde over hoe we in onze onderwijspraktijken de wereld soms ook behapbaar en klein moeten maken, zonder de grote vragen uit de weg te gaan.

Voor mij ligt daar een parallel met waar het de vorige dag over was gegaan. Ook in het spel-lokaal scheppen we voor meer kinderen een wereld waarin je er (bewegend) gewoon mag zijn. Maar dat kan niet zonder je te verhouden tot wat er in de grote wereld op kinderen en jongeren afkomt. We leven in een tijd waarin vrijheid en democratie niet vanzelfsprekend zijn en waarin waarheid ook nepnieuws kan zijn. Een tijd waarin de kloof tussen arm en rijk toeneemt en er grote vraagstukken liggen omtrent het klimaat. Een wereld waarin kernwaarden als democratie, gelijkheid en mensenrechten onder druk staan. Dat is de wereld waarin kinderen van vandaag hun weg zoeken,

net als volwassenen dat doen. Tot die vraagstukken hebben we ons in het onderwijs ook te verhouden. En dat vraagt om steeds opnieuw samen met kinderen die waarden handen en voeten te geven. Om met ze te spelen, zodat we zacht kunnen maken dat je niet altijd hoeft te winnen. Te schommelen, om in een groepje te leren dat je je beurt aan de ander kunt geven en zo te vieren dat je niet in je eentje bent. Te klimmen om te ontdekken dat de wereld er van boven heel anders uit ziet....

Ook in het spel-lokaal scheppen we voor meer kinderen een wereld waarin je er (bewegend) gewoon mag zijn. Maar dat kan niet zonder je te verhouden tot wat er in de grote wereld op kinderen en jongeren afkomt

Pedagogiek van de hoop

Micha de Winter (2017) noemde deze vorm van pedagogiek al eens de pedagogiek van de hoop. Jonge mensen hebben behoefte aan hoop en optimisme. Hij schrijft:

“Als je kinderen van jongs af aan weet mee te geven dat ze ertoe doen, erbij horen, dat de samenleving ook op hen zit te wachten, dan wakker je de motivatie aan om zich te willen inspannen, te werken aan doelen, te willen leren en zich te willen ontwikkelen (p 2.)

Als wij in ons handelen centraal zetten dat het ons te doen is om het ‘in de wereld komen’ van kinderen, kan dat niet zonder hen te bevestigen in hun bestaan, in hun eigenheid.

Dan is het onze taak om in de school ‘een soort wereld’ (Biesta, 2016) te scheppen die het mogelijk maakt om het niet bij voorhand op te geven. Een wereld waarin we kinderen een hoopvol perspectief bieden en hen laten weten dat ze er toe doen. Dat zij samen het verschil kunnen maken in de grote wereld die hen omgeeft met stortvloeden van politieke ruzies, gescheld in de social media, onbegrijpelijke klimatologische veranderingen en nare berichten over aanslagen en mensen die op drift raken. En alles wat zogenaamde volwassenen daarover zeggen.

In zo’n wereld, waarin vrijheid en verantwoordelijkheid een kostbaar goed zijn, rest ons eigenlijk niets anders dan hoopvolle pedagogen te zijn. Te geloven in de wereld die zich elke dag opnieuw ontvouwt. Er rest ons niets anders dan elke dag weer te staan voor nieuwe kansen. Nieuwsgierig, kritisch, samen en zeker van de goede zaak...

Corina van Doodewaard is hogeschoolhoofd-docent en onderzoeker bij Calo-Windesheim. Ze geeft les bij Argeloos Bewegen(.nl).